

ค้นหาความหมายในเรื่องปรัมปรา (32)

โดย ศ. กิริติ บุญเจือ
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ราชบัณฑิตยสถาน

เดมิเตอร์ผู้สอนการปลูกข้าว

เดมิเตอร์ (Demeter) แปลว่าอะไร เป็นเรื่องถกเถียงกันยังไม่รู้จบ เดิมเชื่อว่าแผลงมาจากกรีก Demeter แปลว่าแม่ (meter) ของธรณี (ge) แต่ผู้เชี่ยวชาญนักภาษกรีกเห็นกันว่ายากที่ ge จะกลายเป็น de เพราะหาตัวอย่างอื่นยังไม่ได้เลย ผู้เชี่ยวชาญภาษาของเกาะครีทเสนอน่าจะมาจากภาษากรีก deai ซึ่งแปลว่าข้าวบาร์เลย์ ร่วมกับ meter ภาษากรีกอารยันแปลว่าแม่ จึงแปลว่าเจ้าแม่แห่งข้าวบาร์เลย์ แต่นักประวัติศาสตร์ไม่ยอมเชื่อ เพราะไม่มีหลักฐานว่าชาวกรีกพื้นเมืองเดมิเตอร์นับถือเจ้าแม่เดมิเตอร์ก่อนที่อารยธรรมกรีกอารยันจะเข้าไปครอบงำ ที่สุดพบว่าชาวกรีกเผ่าโคเรียนนับถือก่อนชนชาติอื่น และเรียกว่า Demeter ซึ่งแปลว่าเจ้าแม่แห่งข้าวสาลี ต่อมาจึงเขียนเป็น Demeter ในภาษากรีกของเผ่าไอโอเนียนอันเป็นภาษากรีกสมัย (classical Greek) ก็เป็นอันยุติกันตรงนั้น

โฮเมอร์ไม่มีตอนไหนกล่าวถึงเทวีก่อนนี้เลย โฮเมอร์เป็นกระบอกเสียงของชาวกรีกอารยันเผ่าเอเคียน และเผ่าเอเคียนเป็นนักรบชาวทะเลตั้งหลักแหล่งแรกบนเกาะอีเธอเกอ (Ithaca) ของกษัตริย์โอดิสเซียส (Odysseus) พระเอกของเรื่อง โอดิสสิ (Odyssey) มหากวีเรื่องที่สองของโฮเมอร์ เกาะอีเธอเกอไม่เหมาะสำหรับการปลูกข้าว ได้แต่เลี้ยงสัตว์ พวกเขาจึงไม่มีเจ้าแม่ธรณีช่วยการเพาะปลูก แต่ต้องการเจ้าพ่อสุริยะสำหรับการเลี้ยงสัตว์และเจ้าแม่จันทร์มาเพื่อการเดินเรือเป็นสิ่งสำคัญ ฮีเสียดกล่าวถึงเดมิเตอร์ในฐานะเจ้าแม่แห่งการเกษตร ผู้สอนและอุปถัมภ์การเกษตรทุกอย่าง เพลงสดุดีเดมิเตอร์ (Homeric Hymn to Demeter) ซึ่งเคยเชื่อว่าโฮเมอร์แต่ง แต่จริงๆแล้วเป็นงานรุ่นหลังกว่ามาก ไม่ทราบใครแต่ง กล่าวถึงประวัติของเดมิเตอร์อย่างละเอียดที่สุด โดยเล่าว่าเป็นธิดาหัวปีของอสูรโครเนิสกับเจ้าแม่ธรณีเรีย จึงเป็นพี่สาวของเทวีสเซอ เทวราซินีฮีเรอ ยมราชเฮดิส เทวราชสมุทรโพไซดอนและเทวราชซุส เดมิเตอร์ลักลอบได้เสียกับซุสจนได้บุตรีเพอร์เซเฟอเน (Persephone) หรือ โคร (Kore) ก็เรียก เธอเติบโตท่ามกลางท้องทุ่งอันสวยงามแห่งเกาะซีซีลี ตัวเธอเองอยู่ท่ามกลางดอกไม้ทุ่งราวกับราชินีแห่งดอกไม้ ยมราชผ่านมาพบเข้าพลันรู้สึกพิศواس จึงเอื้อนโอบอุ้มเธอจากเทวราชซุสผู้เป็นบิดานอกกฎหมายของเธอ ซุสเปิดไฟเขียวให้ ครั้นเดมิเตอร์รู้เข้าก็แสดงความไม่พอใจ เพราะไม่ยอมให้ธิดาคงเดียวต้องจากไปอยู่ ณ ใต้บาดาล ตัวธิดาเองยังไร้เดียงสา จึงไม่ยินดียินร้าย

เรื่องมีอยู่ว่า วันหนึ่งขณะที่เทพธิดาเพอร์เซเฟอเนกำลังเลือกเก็บดอกไม้อย่างเพลิดเพลินอยู่กลางทุ่งโดยลำพัง พลันแผ่นดินก็แยกตัวออกตรงที่เธอยืนอยู่พอดี เธอร้องเสียงหลงได้ยินไปถึงพระมารดาเดมิเตอร์ซึ่งรีบเสด็จมาช่วย แต่ไม่ทันการ เธอถูกเฮดิสลักพาตัวไปยมโลกเฮดิสแล้ว

เทวีเดอมีเทอร์ที่ขู่ว่าตามหาอยู่จน 9 วันก็ไม่ได้ร่องรอย พระอาทิตย์เกิดสงสัยจึงบอกความจริงให้เธอขึ้นไปฟ้องเทวาราชซุสบนยอดเขาโอลิมปัส แต่ซุสทำเป็นทองไม่รู้ร้อน เธอทั้งโกรธทั้งผิดหวังเสด็จลงจากสวรรค์ด้วยความเจ็บพระทัยที่ไม่สามารถทำอะไรช่วยเอาธิดาคืนมา จึงปลอมองค์เป็นสามัญชนดุหรัศดูเห่อยู่ในโลกมนุษย์ ดำเนินเรื่อยเปื่อยไปจนถึงตำบลอิลิวสิส(Eleusis) ประทับนั่งพระทัยลอยอยู่ริมทางใกล้บ่อน้ำ แดงองค์เป็นหญิงชรา สักครู่มีพี่น้องสาว 4 คนก็มีให้สำหรับใส่น้ำทูนบนศรีษะ ตั้งใจจะมาชักน้ำจากบ่อน้ำเพื่อนำไปใช้ในบ้าน คนหนึ่งในสี่องค์เห็นหญิงชราน่าสงสารจึงเข้าไปทักทายถามสาเหตุที่มานั่งเดียวดายอยู่ตรงนั้น พระนางจึงตอบไปว่าเธอหนีโจรสลัดที่คิดจะเอาเธอไปขายเป็นทาสยังต่างแดน เธอหลบหนีว่ายน้ำขึ้นฝั่งเอาตัวรอดมาได้ แต่ก็ไม่รู้จะไปทางไหน เพราะไม่เคยมาที่นี่และไม่รู้จักใครเลย ไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใครให้ปลอดภัย สี่องค์ปลอบใจเธอว่าคนเมืองนี้ใจดีทั้งนั้น พระนางจะขอพึ่งพิงบ้านใดก็ได้ทั้งสิ้น แต่ถ้าไม่รังเกียจก็ขอเชิญไปพักอยู่บ้านของพวกเขาก็ได้ ทุกคนยินดีต้อนรับ แต่พวกเขาจะต้องกลับบ้านไปขออนุญาตคุณแม่ก่อน ขอให้นั่งรออยู่ตรงนั้นอย่าไปไหน พระนางพยักหน้าเป็นเชิงยินยอม พวกเขารีบตักน้ำใส่ไหอันงดงามแล้วรีบเดินกลับไปบ้าน มารดาของพวกเขาดูเอาว่าทำไมถึงไม่พามาเลยให้รีบกลับไปเชิญมาเดี๋ยวนี้ พระนางตามพวกเขาไปอย่างช้าๆ ขณะพระนางยังพระบาทข้ามธรณีประตูเท่านั้น รัศมีก็ฉายออกรอบกายพระนาง ผู้เป็นแม่รู้สึกทันทีว่าพระนางคือเทวีมาเยี่ยมนางถึงบ้าน เธอกำลังเลี้ยงทารกชายอยู่คนหนึ่ง นางผละจากลูกชายเพื่อบริการพระนาง หลังจากอัญเชิญให้ประทับนั่ง ณ ที่อันควรแล้ว นางก็ไปเตรียมน้ำดื่มอันได้แก่เหล้าองุ่นผสมน้ำผึ้ง แต่เธอไม่ดื่ม กลับขอน้ำข้าวบาร์เลย์ผสมกระบวน ครั้นดื่มหมดถ้วยแล้ว พระนางก็อุ้มทารกมากอดไว้กับอุระ ยังความปลาบปลื้มให้กับผู้เป็นแม่อย่างยิ่ง พระนางขออนุญาตช่วยเหลือทารก นางก็อนุญาตอย่างเต็มใจ ทารกน้อยจึงนอนอยู่กับพระนางซึ่งทรงรักและเอ็นดูทารกนั้นอย่างยิ่งและอยากให้ทารกนั้นไม่รู้ตาย ทุกคืนจึงทำพิธีปลุกเสกโดยก่อไฟในเตาแล้ววางเด็กไว้กลางเตาไฟ

คืนสุดท้ายของพิธี มารดาของทารกเกิดคิดถึงลูกจึงออกไปดูว่าลูกชายหลับสบายดีหรือไม่ นางตกใจร้องกรี๊ดเมื่อเห็นลูกชายถูกเผาในกองไฟ พิธีเลยแตก ทารกนั้นไม่อาจกลายเป็นเทพดังที่ตั้งพระทัยไว้ พระนางโกรธมาก แสดงองค์เป็นเทวีเดอมีเทอร์ ทั้งห้องอบอวนไปด้วยกลิ่นหอม แสงสว่างเจิดจ้ากระจายไปทั่วห้อง เพื่อดับพระพิโรธพระนางรับสั่งให้สร้างวิหารให้ใหญ่ๆ 1 หลัง เพื่อพระนางจะได้มีที่ประทับเป็นเอกเทศ พระนางจึงจะอภัยโทษ

รุ่งเช้าบิดาของทารกชื่อซีเลียส (Celeus) ซึ่งเป็นพ่อเมืองของที่นี่ก็เรียกประชุมที่ปรึกษา และแจ้งความจำนงของเทวีเดอมีเทอร์ให้ทุกคนได้ทราบ ทุกคนก็เต็มใจร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวิหารจนสำเร็จ พระนางจึงประทับอยู่กับพวกเขา โปรดปรานพวกเขา ทรงสอนให้รู้จักปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ แต่พระทัยของพระนางไม่วายคิดถึงธิดาของเธอที่ถูกลักพาตัวไปอย่างที่พระนางไม่มีทางเอาคืนมา ไม่รู้ว่าปานนี้จะเป็นอย่างไร

เมื่อพระนางเทวีเดอมีเทอร์หลบซ่อนนอกรั้วเช่นนี้ พี่ชันทัญญ์ธัญญาหารใดๆ ก็ไม่มองไม่ขึ้น
ทั่วโลก ยกเว้นตำบลอลิวลีส ทุกห้อมหมู่บ้านกันเดอคร็อน เทวราชซุสไม่อาจจะนั่งดูค้ายูได้
ทรงจับยามตามตาคู้ทรงรู้ว่าพระนางประทับอยู่ณตำบลอลิวลีส จึงทรงส่งเทพเทวียงค์แล้วองค์
เล่ามาเกลี้ยกล่อมให้พระนางยุติการประท้วง มิฉะนั้นมนุษย์จะพากันนอคตาย แต่พระนางไม่มีวิเว
จะเปลี่ยนพระทัย เงื่อนไขอย่างเดียวที่ต้องการ คือ ส่งธิดาของเธอกินมา ชุสไม่มีทางเลือก ต้อง
ทรงยอมจำนน รับสั่งให้เทพบุตรเฮอริมีสรีบจรลีอย่างรีบด่วน ขอร้องให้ยมราชเสดิสยอมปล่อย
เพอร์เซเฟอนีคืนสู่อ้อมอกมารดา

เฮอริมีสเสด็จลงไป พบเพอร์เซเฟอนีนั่งร่วมบัลลังก์กับยมราชเสดิสในห้องพระโรงแห่ง
ยมโลก เทพธิดาพระพักตร์เศร้าหมอง ทรงเป็นมเหสีจำเป็น ทรงคิดถึงพระมารดาอยู่ตลอดเวลา
พอได้รับทราบคำสั่งของเทวราชซุสเท่านั้น เธอก็เปลี่ยนเป็นลิงโลด พร้อมออกเดินทางทันที แต่
ยมเทพยังเสียดายเธออยู่ จึงพูดหวานล่อมให้เธอลงมาเยี่ยมพระองค์บ้างเป็นครั้งคราว โดยให้ภูมิจ
ว่าเธอคือมเหสีของเทพครองอาณาจักรยิ่งใหญ่อาณาจักรหนึ่งในสามของเอกภพ ทรงเกลี้ยกล่อมให้
เสวยผลทับทิมแห่งยมโลกสัก 1 ผล ก่อนออกเดินทาง จะได้มีกำลังวังชาและสดชื่น ทรงตระหนัก
ดีว่าหากเธอเสวยหมดผล เธอจะต้องคิดถึงยมโลกและกลับมาอีกอย่างแน่นอน

ยมราชทรงประทานราชรถทองคำนำเธอ เทพเฮอริมีสจับสายบังเหียนคุมม้าเทียมรถขับ
ตรงไปยังวิหารเจ้าแม่เดอมีเทอร์ ณ อลิวลีส พระมารดาและพระธิดาต่างทรงวิ่งเข้าหากันและชบ
กันในห้องทุ่งกว้าง ทั้งสององค์ประคองกันเข้าสู่วิหารและสนทนาปราศรัยกันจนรุ่งอรุณ พระ
มารดาจึงได้รู้ว่าพระธิดาหลงกลยมราชเสียแล้ว ที่ยอมเสวยผลทับทิมของยมโลก เพราะนั้น
หมายความว่าเธอจะอยู่บนพิภพไม่นานก็จะทรงเบื่อหน่าย

เทวราชซุสทรงตระหนักในพระทัย หากเดอมีเทอร์จะไม่ยอมเสด็จขึ้นประทับ ณ สรวง
สวรรค์ ธัญญาหารจะขาดแคลนในโลกมนุษย์ ทรงขอให้พระมารดาเรียเสด็จไปเกลี้ยกล่อมยมราช
ให้ยอมประนีประนอม สำเร็จแล้วพระนางก็เสด็จเร็ววิสู่วิหารอลิวลีสแจ้งข้อตกลงว่า "เทวราชซุส
ทรงอนุญาตให้พระธิดาเกิดใหม่โตเร็วสวยสดงดงามทุกปีเมื่อเริ่มฤดูใบไม้ผลิ จะอยู่ให้มารดาชื่นชม
เป็นเวลา 8 เดือน ครั้นถึงปลายฤดูใบไม้ร่วงเธอจะต้องลาโลกไปเป็นราชินีแห่งยมโลกเป็นเวลา 4
เดือน เพื่อเป็นขวัญใจของยมราชเสดิส ซึ่งข้อชี้ขาดนี้ปรากฏว่าเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย เทวีเดอมี
เทอร์ยอมเสด็จนิวัติสู่สภาโอลิมปัส แผ่นดินทุกห้อมหมู่บ้านก็ปลั่งอุดมสมบูรณ์ขึ้นเหมือนเดิม เธอ
เลือกวิหารอลิวลีสเป็นที่ประทับประจำของนางต่อไปเมื่อเสร็จธุรกิจจากสภาโอลิมปัส ทรงสอน
เจ้าเมืองซีเลียสให้รู้จักทำการเกษตร ซึ่งทรงสอนบุตรชายทริพทาเลอเมต (Triptolemus) จนข้าของ
และส่งไปสอนประชาชนทั่วทุกเขตแดนของชาวกรีกที่รับนับถือเจ้าแม่เดอมีเทอร์ ต่อมาเจ้าแม่ก็ได้
เปิดเผยรหัสลับที่อลิวลีสให้ทริพทาเลอเมตเป็นปุโรหิต เพื่อรับสมาชิกเข้าปฏิบัติเพื่อจะมีวิญญาน
อมตะ วิหารอลิวลีสจึงเป็นศูนย์กลางเผยแพร่รหัสลับที่กลับและผู้สืบเชื้อสายจากทริพทาเลอเมตก็
เป็นปุโรหิตใหญ่ของวิหารแห่งนี้เรื่อยมา เดอมีเทอร์จึงเป็นที่เคารพรักและบูชาของชาวกรีกโบราณ

ทั่วไปในฐานะเทวีแห่งความอุดมสมบูรณ์ คู่กับเทพธิดาเพอร์เซโฟนิผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งฤดูพืชที่ตายไป 4 เดือนระหว่างฤดูร้อน และฟื้นคืนชีพผุดต้นฤดูหนาวทุกปี เดมิเตอร์ยังเป็นเจ้าแม่แห่งรหัสลัทธิตั้งซึ่งสัญญาแก่สมาชิกว่าจะมีชีวิตอมตะในสวรรค์ของเจ้าแม่ หากได้ปฏิบัติตามจารีตครบถ้วนตามกำหนด

สันนิษฐานว่าเดมิเตอร์เคยเป็นเจ้าแม่ธรณีของชาวพื้นเมืองแห่งเกาะครีทมาก่อนที่ชาวกรีกอารยันจะเข้าครอบครอง เมื่อชาวกรีกอารยันเป็นใหญ่แล้ว ก็รับพระนางเข้าในระบบเทพของตนและมอบหน้าที่ให้พระนางเป็นผู้สอนเกษตรกรรมแก่มนุษย์ ชาวกรีกได้สร้างวิหารให้พระนางและธิดาที่ออลิวีส ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นศูนย์กลางของรหัสลัทธิตีออลิวีส เพื่อตอบสนองชาวกรีกที่แสวงหาความเป็นอมตะ นอกจากนั้นเธอยังได้รับมอบหมายให้เป็นผู้อุปถัมภ์การปฏิสนธิฐาน เพราะพระนางเองเคยมีประสบการณ์ว่าว่าเหว่เพียงใด เมื่อต้องเร่ร่อนแคะรอยธิดาที่หายไปกับสายลม เธอย่อมรู้สึกโล่งพระทัยเมื่อเจ้าเมืองซีเลียสแห่งออลิวีสปฏิสนธิฐานต้อนรับพระนางอย่างเต็มที่ด้วยการสร้างวิหารให้ประทับอย่างสะดวกสบาย

เพื่อตอบแทนความดีของเจ้าเมืองซีเลียสและชาวเมืองออลิวีส พระนางเดมิเตอร์ได้เปิดเผยรหัสธรรม (Mysteries) และรหัสพิธี (Mysterious rites) แห่งออลิวีสเพื่อค้ำประกันชีวิตในสวรรค์อีลิซิม (Elysium) ตลอดกาล ผู้ศรัทธาจะต้องสมัครใจปฏิบัติทุกขั้นตอนของรหัสพิธี ทั้งการศึกษาและการปฏิบัติตนรวมทั้งการรักษาความลับสุดยอดขององค์กร ใครฝ่าฝืนจะมีบทลงโทษอย่างหนัก ในขั้นแรกจำกัดสมาชิกภาพให้กับชาวนครรัฐออลิวีสเท่านั้น ต่อมาด้วยสัมพันธไมตรีลึกซึ้งจึงขยายไปให้แก่ชาวนครรัฐเอเธนส์ด้วย ต่อมาก็ขยายรับสมาชิกชาวกรีกทั้งหมด ต่อมาขยายไปให้แก่ผู้ถือสัญชาติโรมันทุกคน โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องเข้าใจภาษากรีกได้คล่องแคล่ว เพื่อป้องกันความเข้าใจผิด ท้ายที่สุดขยายรับสมาชิกทุกคนที่เป็นพลเมืองโรมัน รวมถึงทาสของพลเมืองโรมันด้วย ขณะที่ศาสนาคริสต์กำลังแผ่ขยายตัวในมหาอาณาจักรโรมัน รหัสลัทธิตีออลิวีสนับเป็นคู่แข่งที่สำคัญก็ว่าได้ รหัสลัทธิตีออลิวีสเองก็มีคู่แข่งจากรหัสลัทธิตายเออนายซิส (Dionysian Mysteries) และรหัสลัทธิตีออร์ฟิซ (Orphic Mysteries) แต่ภายหลัง 2 รหัสลัทธิตีหลังค่อยๆ ถูกดูดเข้ารวมเป็นส่วนหนึ่งของรหัสลัทธิตีออลิวีส โดยที่มิธรหัสธรรมเปิดเผยต่อมาว่าตายเออนายซิสที่แท้ก็คือโอรสของเทพธิดาเพอร์เซโฟนิ และออร์ฟิซก็เป็นเทพองค์เดียวกับตายเออนายซิสหรือแบคคิสนั่นเอง

คัมภีร์ของรหัสลัทธิตีมีก็แต่บทสดุดีแด่เดมิเตอร์ (Hymn to Demeter) ที่เชื่อกันว่าประพันธ์โดยโฮเมอร์ นอกจากนั้นเป็นคำสอนที่สอนกันด้วยปากเปล่าทั้งสิ้น และผู้ฟังทุกคนสัญญาว่าจะเก็บทุกอย่างเป็นความลับ แม้ภายหลังจะมีบางคนละทิ้งลัทธิตีและรับนับถือศาสนาคริสต์ แต่ก็ไม่มีใครปรากฎว่ามีใครปริปากเล่าความลับของรหัสลัทธิตีไว้เป็นหลักฐานเลย หลักฐานจึงมักจะมาจากคัมภีร์ปากกาของฝ่ายประณามว่าเป็นเรื่องมงายเสียมากกว่า แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่มีการปฏิเสธก็คือ สมาชิก

ของรหัสยลัทธินี้ล้วนแต่ปลงตก ดำเนินชีวิตอย่างสดชื่นเบิกบาน ชีวิตเต็มไปด้วยความหวัง และ
ภูมิใจในการเข้าจาริตของตน

สวรรณคัมภีร์กลายเป็นชื่อถนนสายสวยงามที่สุดของกรุงปารีส คือชองเอลิเซ

www.kirti.bunchua.com